

könyvéről még érdemes volna elmondani. Am ép' mivel ez a mondanivaló még feltárára vár, maradjon ez a könyvismertetés a műfajkövetelte következtés nélkül.

Befejezésül csupán annyit: némely fiatal magyar írónak kötelességévé kellene tenni a *Conspiration* alapos tanulmányozását. Fiatal íróink okulhatnának belőle, mint kell megvetni a könnyedséget, a „kapásból“ kinálkozó legelső megoldást, mely a tehetség legnagyobb ellensége.

(*Mosonyi Ferenc*)

FARKAS GYULA: AZ ASSZIMILÁCIÓ KORA A MAGYAR IRODALOMBAN 1867-1914. (Magyar Történelmi Társulat kiadása, Budapest, 1938.)

Farkas Gyula berlini egyetemi tanár és az ottani Collegium Hungaricum igazgatója, elpanaszolja műve előszavában, hogy az már három éve készen várja a nyomdafestéket, de csak most érkezett el az idő közrebo-csájtására. Tegyük hozzá: alaposan elérkezett, talán már szükség sincs rá, hiszen amit harci riadóként a köztudatba akar dobni s amivel hiveket és tá-bort akar gyűjteni, — idejét multá. Az eszme megszületett magyarul is, anélkül, hogy harcosai, — mint minden „eszmei“ ujdonságnál szokás, — a porondra léptek volna. Nem verték ezek egyáltalán szellemi mellüket, nem álltak ki hatalmas ágyuikkal, hogy elkergessék a fórumról az ellenfél sár-batiport és bemocskolt verebeit. Ugy született az egész, mint egy álom. Jött a külföldi példa, aminek egész fegyvertárát lemásolta és a magyar viszonyokra alkalmazta ezuttal Farkas Gyula. De őt megelőzte, mert nem érkezett elég hamar, a magyar törvényhozás, amely az irodalom liberális elemeinek a magyar fórumról való kiseprűzésével hivatásszerűen kezd foglalkozni.

Farkas Gyula német alapossággal, amely magába rejti a porosz tájt a streicheri tudományossággal keverve, nem állít kevesebbet, mint-hogy Magyarországon 1867 és 1914 között az asszimiláció csirájában foj-totta vérbe a magyar nemzeti gondolat fejlődését. Fejtegetéseit vaskos kötetten keresztül gombolyítja, látnoki erővel mélyedve bele a *multba*, olyan formán, ahogy céltudatos könyvek készülnek, amelyek a mai mu-landó helyzetbe rögzítik szigonyukat s onnan vetik vissza szálaikat, érveiket, hálóiakat és aztán végre kifogják a tudomány szalonnájával megtűzdelt kedvenc aranyhalat. Ez a kedvenc aranyhal jelen esetben az irodalom és művészet degradálása 1867-től 1914-ig.

Farkas Gyula kimutatja erről az időszakról, hogy a benne szereplő közirók és művészek tisztára *faji* alapon szervezkedtek a közélet minden fórumán a mély letargiában szenvedő magyarság ellen. Kimutatja, hogy a cselvetés, a faji összetartás, a jószármazású művészek maguk alá gyűrése, asszimilálása, magukhoz való nemtelen idomitása olyan eredményesen folyt, hogy ezek a jószármazásúak kénytelenek voltak behódolni és ere-cti nemzeti érzéseiket visszafejleszteni. Szenvedéllyel igazolgatja, hogy ama bizonyos faj a legképtelenebb képmmutatással öltötte magára az asszimiláció gyér fátylát, hogy lenge nemzetközisége álcázva maradjon s a jobb sorsra érdemeseket azonosulásuk látszatával derékba törje.

— Sohasem tudták, de nem is akarták a magyar gondolatot, a ma-gyar erkölcsöket, a magyar öncélúságot megérteni, — kiált fel Farkas Gyula. Irodalmi vezéreikben, kritikusaikban, esztétikusaikban és alkotóik-ban először a magyar nemzet iránti alázatosság jelentkezik, hogy később, — megszerezve a céhbellek sztigmáját, — gögös faji különállásukkal pe-

csétet nyomjanak mindarra, ami érték és magyar magasabbrendűség. Ignotus például a kezdet kezdetén mesterének kiáltja ki Gyulai Pált, csak azért, hogy az ellenállásban gyöngülő öregurat nyomon követhesse, nyomdokába léphessen és mindent elsöprő tündökletes magyar zsargonjával később fémjelzett bírálója. Élet és halál ura legyen mindannak, ami az öreg úr halála után őt, a „szellemi örököszt“, megilleti.

Vajda Jánost az exotikus tehetségű, a viszonyokon elboruló poétát — Farkas szerint, — nem az jellemezte, hogy verseiben, magyarságában előkelő esztétikájában ostorcsattogtató volt, hanem, hogy a Palágyi fivérek nesztelenkedtek körülötte, gondolatait engedte, hogy ellopják, magyarkodtak az ő felügyeleti gyámkodása alatt és sivár mondanivalóikat odakötözgették a nagy ember talpig szilárd testéhez. Megengedte, hogy őt eítakarják, lekicsinyeljék, magukat pedig a magyar élet és gondolat hordozóinak köztudatosítsák. Mikor mindez sikerült, mikor mindent szétromboltak, állandó vándorörsztönükre hallgatva, pl. Palágyi Menyhért elment német filozófusnak.

Farkas Gyula egyik axiomája, hogy az itt magyar álországban asszimilálódni akaró faj, nem is tudna azzá lenni, mert keletről hozott vándorörsztönei csak a nyugtalanság és nyugtalanítás erejéig működnek. Addig a hőfokig, míg alacsonyrendűségi érzetük kielégül a káprázattal és a hideg, üres tűzű görög fénnel, amellyel a törzsökös őslakók legjobbjait elkápráztatták. Mindenkit kijátszanak mindenki ellen, hogy saját jogtalan és szétmálasztó tevékenységük részére a teret kikényszerítsék.

Nem hiába panaszkodik a fiatal Babits és Kosztolányi, hogy a magyar glóbuszon nem találják helyüket. Nem hiába keltek titkos és halála után nyílt ellenségeskedésbe a nagy vátesz, Ady Endre ellen (felhasználja Kosztolányinének Kosztolányiról írt könyvét), akiről azt mondja, hogy „egy üres pozeurt ültettek a nyakukra“. Ady halála után kipattant az évtizedeken keresztül hordozott titkos kelés, amikor Kosztolányi szét akarta marcangolni a halott, védekezni nem tudó Adyt. Ugyanakkor Babitsnak is voltak bár diplomatikus, de félreérthetetlen célzatai és kifogásai a vátesz ellen. Mindezt az az idegen, asszimilálódni nem tudó, de az asszimiláció malaclopó köpenyében száguldozó intellektuálitás kavarta viharra, amely a maga izes és évtizedekig tartó pecsenyéjét sütögette a legjobb származásnak és tehetségeknek elfolyó zsirján.

A rend és tárgyilagosság kedvéért Farkas nekiront eme megbizhatatlan faj titkos és földalatti szövetségének, az ugyancsak asszimilálódó, (de csak az asszimilálódók) németeknek is. Rákrósi Jenő működését és korát úgy jellemzi, hogy az a harminc millió magyar álmát a köztudatba préselő, hazug lobogólengetéssel magát tulkompenzáló, mindenkinél több magyarságával egyenesen tálcán hozta a szövetséget az összmagyarságot széthúzni óhajtó nemzetközi vándoroknak. Bár látszólag Rákosiék a konzervatív, a rendi élet és az ősi jog az ősi hazában, sőt világjog minden magyar felett álmait csiholták szüntelenül, végeredményében — tudva vagy nem tudva, — minden magyar ősi érték megbénítására törtek, hogy a maguk asszimilációját biztos mederbe tarthassák. Így lettek szövetségesei és titkos fegyvertársai azon nemzetközieknek, akik pl. Rákosiékkal szemben Ady Endre mellé álltak ki. Ez nem tesz semmit — magyarázza Farkas — mert olyan védelmi állásból szórták golyóikat, amelyek közepén a meztelen testtel álló nagy költőt nem a magyarságnak,

hanem a maguk asszimilációs bőrükben nemférésnek tették ellenszenves martalékává azok előtt, akik a „magyart“ keresték szegény Adyban is.

Folytatni lehetne e Farkas-féle fortélyosságot hosszú oldalakon keresztül. Szó esik pl. bizonyos katolikus asszimilációról is a könyvben, melynek határai már óvatosságból kissé elmosódnak, lévén az Egyház ez-idszerint még kikezddhetetlen... De ha jól látjuk, már készül a következő kötet, amely, ha eltelik új három év s a viszonyok ilyen tempóban rohan-
nak a bomlás álomutján, mi sem lesz természetesebb, mint leszögezni az előszóban, hogy a nemzet testéből szerencsésen kitaszított nemzetköziség mellett az Egyháznak is elévülhetetlen asszimilációs érdemei voltak a magyar nemzeti gondolat fejlődésének megátolásában. (Pap Gábor)

FRANK JELLINEK: THE CIVIL WAR IN SPAIN. (Victor Gollancz Ltd. London). A spanyol polgárháborúnak ez az igen széles mérvű tárgyalása mindenekelőtt a polgárháború okainak tárgyalásából indul ki s felvázolja részletesen a történések társadalmi és történeti hátterét. A mű első részében részletes rajzát kapjuk Spanyolország-
nak. Megismerjük az egyházat, a hadsereget, a társadalom különböző rétegeit és csoportosulásait, az anyagi és szellemi termelés minden vonatkozását. A könyv második részében a legutolsó két esztendő eseményeit foglalja össze szerző s igyekszik a polgárháború valódi okaát feltárni. Részletes áttekin-
tést nyújt még a spanyol és katalán pártviszonyokról, valamint a folyamatban levő katalán kollektívizáló rendelkezésekről. A közel 700 oldal terjedelmű munka a Spanyolországról szóló legújabb irodalomban gondosságával és tárgyilagos-
ságával első helyen áll. (m.)

R. N. COUDENHOVE-KALERGI: TOTALIS ALLAM, TOTALIS EMBER. (Századunk kiadása, Budapest.) A Páneurópa mozgalom alapítójának új könyvével, mint ő maga mondja, világosságot akar vinni „a demagógia és hazugságok zürzavarába“. Ne lepődjünk azonban meg, ha ehelyett a szerző államfilozófiai elmékedéseit, sajátos idealisztikus történelemszemléletét, ellentmondásokkal telt politikai hitvallását és utópisztikus társadalom-elképzelését kapjuk.

Az állam Coudenhove-Kalergi szerint az ember teremtménye s mint ilyen nem cél, hanem eszköz. Az állam eleinte egy biztosító társaság szerepét töltötte be, mely polgárait a káosz és anarchia ellen védelmezte. Az állam megszemsúlye-
sítésén keresztül azonban, az eredetileg gépezet és eszköz szerepét betöltő államot ügyfelei bálványá emelték. Az emberek alkotta állam így mindjobbra eltávolodott és föléje helyezkedett a társadalomnak: öncélúvá vált. E folyamat csucspontjának vagyunk tanui, mikor „minden idők legveszélyesebb bálványimádásának idejét éljük: az állam istenítésének korát“.

Napjaink új állam típusának, a totális államnak ösét Coudenhove-Kalergi a „harcos államban“ látja. A családból származó „bíró állammal“ szemben e „harcos állam a hordából származott. Minden hordában vasfegyelem uralkodik. A főnök élet és halál ura“. Míg a „bíró állam“ a béke, a természetes állapot, a hatalmi-harcos állam ösere-
detileg imperialista. Ha ma Anglia közelíti meg leginkább a bíró állam eszményét, úgy a harcos állam véglete Németországban kel új életre.

A „szabadság története“ című fejezetben Coudenhove-Kalergi sajátos történelemszemléletén keresztül mutatja be az állam bálványá válásának folyamatát. E folyamat Athén perzsák feletti győzelmével kezdődik; ez a győzelem jelenti tulajdonképpen Európa születését. A hellenizmus letűnte után a szabad római